

SPRÁVNĚ ZVLÁDNUTÁ BUDOUCNOST

— UMĚLÁ INTELIGENCE A ZÁKLADNÍ PRÁVA

— SHRNUTÍ

3

Klíčová zjištění a názory agentury FRA

5

Ochrana základních práv – oblast působnosti, posouzení dopadů a odpovědnost

10

Zákaz diskriminace, ochrana údajů a přístup ke spravedlnosti: tři horizontální témata

© Agentura Evropské unie pro základní práva, 2021.

Reprodukce povolena s uvedením zdroje.

K veškerému použití nebo reprodukci fotografií či jiného materiálu, který nepodléhá autorským právům Agentury Evropské unie pro základní práva, je nutné získat svolení přímo od držitelů těchto autorských práv.

Ani Agentura Evropské unie pro základní práva, ani žádná jiná osoba jednající jménem agentury není odpovědná za případné využití těchto informací.

Lucembursko: Úřad pro publikace Evropské unie, 2021.

Print	ISBN 978-92-9461-238-0	doi:10.2811/124	TK-04-20-657-CS-C
PDF	ISBN 978-92-9461-212-0	doi:10.2811/63980	TK-04-20-657-CS-N

Fotografie:

Titulní strana: © HQUALITY/Adobe Stock
Strana 1: © Mykola Mazuryk/AdobeStock
Strana 3: © Mimi Potter/AdobeStock
Strana 4: © Sikov/Adobe Stock
Strana 7: © Gorodenkoff/Adobe Stock
Strana 9: © VideoFlow/Adobe Stock
Strana 11: © Monsitj/Adobe Stock

„AI je skvělá věc, ale musíme se ji naučit používat.“

(soukromá společnost, Španělsko)

„Existuje riziko přílišné důvěry ve stroje.“

(veřejná správa, Francie)

Využití umělé inteligence (AI) v soukromém a veřejném sektoru neustále narůstá, což ovlivňuje každodenní život. Někteří vidí AI jako konec lidské kontroly nad stroji. Jiní ji považují za technologii, která pomůže lidstvu vyřešit některé z nejnáléhavějších výzev. I když ani jeden z těchto pohledů nutně nemusí být přesný, začíná se o obavách z dopadu umělé inteligence na základní práva hovořit stále častěji a její používání aktéry v oblasti lidských práv vyžaduje důkladnou kontrolu.

Zpráva Agentury EU pro základní práva (FRA) nazvaná *Správně zvládnutá budoucnost – Umělá inteligence a základní práva* poskytuje přehled o aktuálním používání technologií souvisejících s umělou inteligencí v EU a analyzuje její dopady na základní práva. Zpráva se zaměřuje na případy použití AI ve čtyřech klíčových oblastech – společenský přínos, prediktivní policejní práce, zdravotní služby a cílená reklama.

Toto shrnutí předkládá hlavní poznatky uvedené ve zprávě.

Definice AI

Žádná všeobecně přijímaná definice AI neexistuje. Spíše než konkrétní aplikace odráží AI současný technologický vývoj, který zahrnuje celou řadu technologií.

Výzkum agentury FRA pro případy použití uváděné v hlavní zprávě nepoužil striktní definici AI. Při rozhovorech byla AI definována široce s odkazem na definici poskytnutou expertní skupinou Evropské komise na vysoké úrovni pro umělou inteligenci (AI HLEG):

„Jako umělou inteligenci (AI) označujeme systémy, které vykazují inteligentní chování tím, že analyzují své prostředí a rozhodují o dalších krocích – s určitou mírou autonomie – k dosažení konkrétních cílů. Systémy založené na AI mohou být čistě softwarové, fungující ve virtuálním světě (např. hlasoví asistenti, software pro analýzu obrazu, vyhledávače, systémy rozpoznávání řeči a obličejů) nebo může být AI zabudována do hardwarových zařízení (např. vyspělí roboti, autonomní automobily, drony nebo aplikace internetu věcí).“

*Tato počáteční definice AI HLEG byla předmětem další diskuse ve skupině. Viz AI HLEG (2019), **Definice AI: Hlavní schopnosti a disciplíny.***

Čím se výzkum zabýval?

Agentura FRA provedla terénní výzkum v pěti členských státech EU: Estonsku, Finsku, Francii, Nizozemsku a Španělsku. Shromáždila tak informace od osob zapojených do navrhování a používání systémů AI v klíčových soukromých a veřejných sektorech o tom, jak tyto osoby řeší relevantní otázky týkající se základních práv.

Výzkum – založený na 91 osobních rozhovorech – shromáždil informace o:

- účelu a praktickém použití technologií AI,
- hodnocení prováděných při používání umělé inteligence, použitelném právním rámci a mechanismech dohledu,
- povědomí o otázkách základních práv a možných ochranných opatřeních a
- plánech do budoucna.

Kromě toho byly také provedeny rozhovory s 10 odborníky podílejícími se na sledování nebo pozorování možného porušování základních práv v souvislosti s používáním umělé inteligence, a to mj. z řad občanské společnosti, právníků a orgánů dohledu.

Podrobnější popis metodologie výzkumu a otázek položených při rozhovorech naleznete v příloze 1 hlavní zprávy, která je k dispozici na [internetových stránkách agentury FRA](#).

„Nejdůležitější je řešit jednotlivé případy efektivněji. Jde o co nejefektivnější využití vaší pracovní síly, tedy lidí, kteří se danými případy zabývají.“

(veřejná správa, Nizozemsko)

„Při testování systému jsme se prakticky nezaměřovali na právní aspekty, ale pouze na to, zda je systém ziskový.“

(soukromá společnost, Estonsko)

Práce agentury FRA v oblasti umělé inteligence, velkých dat a základních práv

Zpráva agentury FRA o umělé inteligenci a základních právech je hlavní publikací vycházející z projektu FRA o **umělé inteligenci, velkých datech a základních právech**. Cílem projektu je posoudit pozitivní a negativní dopady nových technologií, včetně umělé inteligence a velkých dat, na základní práva.

Zpráva vychází ze zjištění řady starších článků:

- **Technologie rozpoznávání obličeje: aspekty základních práv v souvislosti s vymáháním práva** (2019): tento dokument nastiňuje a analyzuje výzvy v oblasti základních práv vznikající v situacích, kdy veřejné orgány nasazují technologie rozpoznávání obličeje pro účely vymáhání práva. Dokument také stručně představuje kroky, které je třeba podniknout, aby se zabránilo porušování práv.
- **Kvalita dat a umělá inteligence – potlačování zkreslení a chyb v zájmu ochrany základních práv** (2019): tento dokument zdůrazňuje význam povědomí o nedostatečné kvalitě dat a vyhýbání se jí.
- **#BigData: Diskriminace při rozhodování na základě data** (2018): tento dokument pojednává o tom, jak může k takové diskriminaci dojít, a navrhuje možná řešení.

V rámci projektu zkoumá agentura FRA také proveditelnost studia konkrétních příkladů výzev v oblasti základních práv při používání algoritmů pro rozhodování prostřednictvím on-line experimentů nebo simulačních studií.

Klíčová zjištění a názory agentury FRA

Nové technologie zásadně změnily způsob, jakým organizujeme a žijeme své životy. Zejména pak nové technologie založené na využívání dat rozdmýchaly vývoj umělé inteligence (AI), včetně zvýšené automatizace úkolů obvykle prováděných lidmi. Krize spojená s pandemií COVID-19 podpořila přijetí AI a sdílení dat, přičemž vytvořila nové příležitosti, ale také výzvy a hrozby pro lidská a základní práva.

Vývoji v oblasti umělé inteligence se dostalo široké pozornosti médií, občanské společnosti, akademické obce, orgánů v oblasti lidských práv a tvůrců politik. Velká část této pozornosti se zaměřuje na její potenciál pro podporu ekonomického růstu. Méně pozornosti bylo věnováno tomu, jaký dopad mohou mít různé technologie na základní práva. V současnosti zatím nemáme velké množství empirických důkazů o široké škále práv, kterých se AI dotýká, ani o ochranných opatřeních potřebných k zajištění toho, aby využívání AI v praxi probíhalo v souladu se základními právy.

Dne 19. února 2020 Evropská komise zveřejnila bílou knihu o umělé inteligenci – *Evropský přístup k excelenci a důvěře*. Tento dokument nastiňuje hlavní zásady budoucího regulačního rámce EU pro umělou inteligenci v Evropě. Bílá kniha konstatuje, že je nezbytné, aby takový rámec byl založen na základních hodnotách EU, včetně dodržování lidských práv – článek 2 Smlouvy o Evropské unii (SEU).

Zpráva agentury FRA o umělé inteligenci a základních právech podporuje tento cíl analýzou významu základních práv při používání umělé inteligence. Na základě konkrétních „případů použití“ umělé inteligence ve vybraných oblastech se zpráva zaměřuje na situaci v praxi, s ohledem na výzvy a příležitosti týkající se základních práv při používání umělé inteligence.

Zpráva je založena na 91 rozhovorech s úředníky veřejné správy a zaměstnanci soukromých společností ve vybraných členských státech EU. Byly jim položeny otázky ohledně jejich používání umělé inteligence, jejich povědomí o otázkách základních práv a postupů týkajících se vyhodnocování a zmírňování rizik spojených s používáním umělé inteligence.

Kromě toho proběhlo také 10 rozhovorů s odborníky, kteří se různými způsoby zabývají potenciálními výzvami v oblasti základních práv souvisejícími s AI. Tato skupina zahrnovala veřejné orgány (například orgány kontroly a dohledu), nevládní organizace a právníky.

Právní rámec

Zastřešující rámec základních práv*, který se vztahuje na používání umělé inteligence v EU, zahrnuje Listinu základních práv EU (Listina) a Evropskou úmluvu o lidských právech.

Relevantní je v tomto případě také několik dalších nástrojů Rady Evropy a mezinárodních nástrojů v oblasti lidských práv. Patří mezi ně Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948 a hlavní úmluvy OSN o lidských právech.**

Mimo výše uvedené pomáhá základní práva v souvislosti s umělou inteligencí chránit také sekundární právo EU pro konkrétní odvětví, zejména pak evropské *acquis* pro oblast ochrany údajů a právní předpisy EU zaměřené proti diskriminaci. A samozřejmě platí také vnitrostátní právní předpisy členských států EU.

* Další informace naleznete v dokumentu agentury FRA (2012), **Dáváme právům život: Pohled na prostředí základních práv Evropské unie**, Lucembursko, Úřad pro publikace Evropské unie.

** Mezi tyto hlavní úmluvy patří: Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966; Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech z roku 1966; Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace z roku 1965; Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen z roku 1979; Úmluva proti mučení z roku 1984; Úmluva o právech dítěte z roku 1989; Úmluva o právech osob se zdravotním postižením z roku 2006; a Mezinárodní úmluva o ochraně všech osob před nuceným zmizením z roku 2006.

Více informací o univerzálním mezinárodním právním rámci v oblasti lidských práv, včetně mechanismů jejich prosazování, viz např. De Schutter, O. (2015), *Mezinárodní právo v oblasti lidských práv: Případy, materiály, komentář*, Cambridge, Cambridge University Press, 2. vydání.

OCHRANA ZÁKLADNÍCH PRÁV – OBLAST PŮSOBNOSTI, POSOUZENÍ DOPADŮ A ODPOVĚDNOST

Komplexní zohlednění základních práv s ohledem na umělou inteligenci

Používání systémů AI se dotýká široké škály základních práv bez ohledu na oblast použití. Patří mezi ně mimo jiné soukromí, ochrana údajů, zákaz diskriminace a přístup ke spravedlnosti.

Listina základních práv EU (Listina) se stala právně závaznou v prosinci 2009 a má stejnou právní hodnotu jako smlouvy EU. Spojuje občanská, politická, ekonomická a sociální práva do jediného dokumentu. Podle čl. 51 odst. 1 Listiny musí orgány, instituce a jiné subjekty Unie dodržovat všechna práva zakotvená v Listině. Členské státy EU tak musí učinit při provádění práva Unie. To platí pro oblast AI stejně jako pro jakékoli jiné oblasti.

Z terénní práce v rámci tohoto výzkumu vyplývá, že pod hlavičkou AI je používáno velké množství systémů. Analyzované technologie zahrnují různé úrovně automatizace a složitosti. Liší se také z hlediska rozsahu a možného dopadu na lidi.

Zjištění agentury FRA ukazují, že používání AI systémů se dotýká širokého spektra základních práv bez ohledu na oblast použití. Patří mezi ně mimo jiné soukromí a ochrana údajů, zákaz diskriminace a přístup ke spravedlnosti. Z rozhovorů vyplývá, že při řešení dopadu umělé inteligence na základní práva je diskuse často omezena pouze na určitá konkrétní práva.

Při používání umělé inteligence je nutné vzít v úvahu širší paletu práv, v závislosti na technologii a oblasti použití. Kromě práv týkajících se ochrany soukromí a údajů, rovnosti a zákazu diskriminace a přístupu ke spravedlnosti je možné vzít v úvahu také další práva. Patří mezi ně například lidská důstojnost, právo na sociální zabezpečení a sociální pomoc, právo na řádnou správu (většinou relevantní pro veřejný sektor) a ochrana spotřebitele (zvláště důležité pro podniky). V závislosti na kontextu používání AI je nutné zvážit také jakékoli další právo, jehož ochrana je zakotvena v Listině.

STANOVISKO AGENTURY FRA Č. 1

Při zavádění nových politik a přijímání nových právních předpisů v oblasti umělé inteligence musí normotvůrce EU a členské státy jednat v oblasti působnosti práva EU zajistit, aby bylo zohledněno dodržování celého spektra základních práv tak, jak je zakotveno v Listině a ve Smlouvách o EU. Příslušné politiky a zákony musí být doprovázeny konkrétními zárukami základních práv.

EU a její členské státy by se při tom měly spolehnout na kvalitní a spolehlivé důkazy týkající se dopadu umělé inteligence na základní práva, aby bylo zajištěno, že jakákoli omezení určitých základních práv respektují zásady nezbytnosti a proporcionality.

Je nezbytné, aby právní předpisy zaručovaly příslušné ochranné mechanismy, které budou efektivně chránit před svévolným zasahováním do základních práv a které budou vývojářům i uživatelům AI poskytovat právní jistotu. Dalšího zmírnění porušování práv lze dosáhnout pomocí dobrovolných systémů pro dodržování a ochranu základních práv při vývoji a používání umělé inteligence. V souladu s minimálními požadavky právní srozumitelnosti, jakožto základní zásadou právního státu a předpokladem pro zajištění základních práv, musí zákonodárce definovat rozsah jakéhokoli takového zákona o umělé inteligenci s náležitou péčí.

Vzhledem k rozmanitosti technologií zahrnutých pod pojem AI a nedostatku znalostí o celém rozsahu jejich potenciálního dopadu na základní práva může být zapotřebí právní definici pojmů souvisejících s AI pravidelně vyhodnocovat a přezkoumávat.

STANOVISKO AGENTURY FRA Č. 2

Normotvůrce EU by měl zvážit zavedení povinných posouzení dopadů, která by pokrývala celé spektrum základních práv. Ta by se měla zaměřit na soukromý i veřejný sektor a měla by být provedena před použitím jakéhokoli systému AI. Posouzení dopadů by měla zohledňovat rozličnou povahu a rozsah AI technologií, včetně úrovně automatizace a složitosti, jakož i možné způsobené újmy. Měla by zahrnovat základní požadavky na prověřování, které mohou také sloužit ke zvýšení povědomí o možných důsledcích pro základní práva.

Posouzení dopadů by měla vycházet ze zavedených osvědčených postupů z jiných oblastí a měla by být během zavádění případně pravidelně opakována. Tato posouzení by měla být prováděna transparentním způsobem. Jejich výsledky a doporučení by měly být v maximální možné míře veřejně dostupné. Za účelem podpory procesu posuzování dopadů by se od společností a veřejné správy mělo vyžadovat, aby shromažďovaly informace potřebné k důkladnému posouzení možného dopadu na základní práva.

EU a členské státy by měly zvážit cílená opatření na podporu těch, kteří vyvíjejí, používají nebo plánují používat systémy AI, aby tito dokázali zajistit účinné dodržování svých povinností při posuzování dopadu na základní práva. Mezi takové akce by mohlo patřit financování, poskytování pokynů, školení nebo zvyšování povědomí. Měly by se zaměřit zejména – ale nikoli výlučně – na soukromý sektor.

EU a členské státy by měly zvážit využití stávajících nástrojů, jako jsou kontrolní seznamy nebo nástroje sebehodnocení, které byly vyvinuty na evropské a mezinárodní úrovni. Patří mezi ně i nástroje, které vypracovala skupina EU na vysoké úrovni pro umělou inteligenci.

o ochraně údajů (GDPR). Mnoho respondentů uvedlo, že bylo provedeno posouzení dopadů na ochranu údajů, jak to vyžaduje zákon. Tato posouzení však měla různé podoby. Kromě toho se předchozí hodnocení, byla-li prováděna, zaměřovala hlavně na technické aspekty. Zřídka se zabývala možnými dopady na základní práva. Podle některých respondentů se posuzování dopadů na základní práva neprovádí, pokud systém AI neovlivňuje nebo zřejmě neovlivňuje základní práva negativním způsobem.

Využívání účinných posouzení dopadů k prevenci negativních účinků

Předběžná posouzení dopadů jsou zaměřena především na technické hledisko. Zřídka se zabývají možnými dopady na základní práva. Je to proto, že nám chybí znalosti o tom, jak AI tato práva ovlivňuje.

Nasazování systémů umělé inteligence se dotýká široké škály základních práv bez ohledu na oblast použití. Podle čl. 51 odst. 1 Listiny musí členské státy EU při provádění práva Unie respektovat všechna práva obsažená v Listině. V souladu se stávajícími mezinárodními standardy – zejména s obecnými zásadami OSN v oblasti podnikání a lidských práv (UNGP) – by měly mít podniky zaveden „proces náležité péče v oblasti lidských práv za účelem identifikace, prevence, zmírnění a převzetí odpovědnosti za řešení svých dopadů na lidské práva“ (zásady 15 a 17). To platí bez ohledu na jejich velikost a odvětví a zahrnuje to také podniky pracující s AI.

Při plnění svých závazků podle UNGP přijala EU několik legislativních aktů zabývajících se nástroji v konkrétních odvětvích, zejména v souvislosti s povinnostmi náležité péče v oblasti lidských práv. V současné době probíhají diskuse o návrhu nového sekundárního právního předpisu EU. Tento právní předpis by vyžadoval, aby podniky věnovaly náležitou péči potenciálním dopadům svých operací a dodavatelských řetězců na lidská práva a životní prostředí. Pravděpodobně by měl meziodvětvový charakter a stanovoval by sankce za nedodržování předpisů – což by mělo zahrnovat také používání umělé inteligence. Viz nedávná zpráva agentury FRA o **Podnikání a lidských právech – přístup k nápravě**, která požaduje lepší horizontální pravidla péče o lidská práva pro společnosti se sídlem v EU.

Posouzení dopadů jsou důležitým nástrojem pro podniky i veřejnou správu za účelem zmírnění potenciálního negativního dopadu jejich činnosti na základní práva. Právní předpisy EU v konkrétních odvětvích vyžadují určité formy posouzení dopadů, například posouzení dopadů ochrany údajů podle obecného nařízení

Výzkum ukazuje, že znalosti respondentů o základních právech jsou omezené – s výjimkou ochrany údajů a do určité míry zákazu diskriminace. Většina respondentů však uznává, že používání AI má dopad na základní práva. Někteří respondenti uvádí, že jejich systémy nemají vliv na základní práva, což je do určité míry spojeno s úkoly, pro které se systémy AI používají.

Všichni respondenti si jsou vědomi otázky ochrany osobních údajů. Většina respondentů si také uvědomuje, že při používání umělé inteligence by mohla být obecně problémem diskriminace. Přesný význam a použitelnost práv souvisejících s ochranou osobních údajů a zákazem diskriminace však zůstává mnoha respondentům nejasný.

Výsledky výzkumu poukazují na rozdíly mezi soukromým a veřejným sektorem. Respondenti ze soukromého sektoru si často méně uvědomují rozsah základních práv, která by mohla být ovlivněna. Soukromý sektor zná problémy s ochranou osobních údajů. Mezi zástupci podniků, kteří pracují s umělou inteligencí, však panuje menší povědomí o dalších právech, například zákazu diskriminace nebo přístupu k právům souvisejícím se spravedlností. Někteří si byli plně vědomi možných problémů. Jiní však uvedli, že odpovědnost za kontrolu otázek základních práv leží na straně jejich klientů.

STANOVISKO AGENTURY FRA Č. 3

EU a členské státy by měly zajistit, aby byly zavedeny účinné systémy odpovědnosti za účelem monitorování a v případě potřeby také efektivního řešení veškerých negativních dopadů systémů umělé inteligence na základní práva. Kromě posouzení dopadů na základní práva (viz stanovisko FRA č. 2) by EU a členské státy měly zvážit také zavedení ochranných opatření, která zajistí účinnost režimu odpovědnosti. To by mohlo zahrnovat právní požadavek zpřístupnění dostateku informací, aby bylo možné posoudit dopad systémů AI na základní práva. To by umožnilo externí monitorování a dohled nad lidskými právy ze strany příslušných orgánů.

EU a členské státy by rovněž měly lépe využívat stávající struktury odborníků v oblasti dohledu k ochraně základních práv při používání umělé inteligence. Patří mezi ně orgány pro ochranu osobních údajů, orgány pro rovné zacházení, národní instituce pro lidská práva, instituce veřejného ochránce práv a orgány pro ochranu spotřebitelů.

Je také třeba vyčlenit další zdroje na zavedení účinných systémů odpovědnosti prostřednictvím zvyšování kvalifikace a diverzifikace zaměstnanců pracujících pro orgány dohledu. To by jim umožnilo zvládat řešení složitých otázek spojených s vývojem a používáním AI.

Podobně by příslušné orgány měly také být vybaveny dostatečnými zdroji, pravomocemi a především odborností s cílem předcházet porušování základních práv, vyhodnocovat je a účinně podporovat ty, jejichž základní práva jsou ovlivněna umělou inteligencí.

Uspadnění spolupráce mezi příslušnými orgány na vnitrostátní a evropské úrovni může pomoci při sdílení odborných znalostí a zkušeností. Rovněž může pomoci spolupráce s dalšími aktéry s příslušnými odbornými znalostmi – například se specializovanými organizacemi občanské společnosti. Při provádění těchto opatření na vnitrostátní úrovni by členské státy měly zvážit využití dostupných mechanismů financování EU.

Zajištění účinného dohledu a celkové odpovědnosti

Podniky a orgány veřejné správy, které vyvíjejí a používají umělou inteligenci, jsou v kontaktu s různými orgány a subjekty, které jsou odpovědné za dohled nad systémy souvisejícími s umělou inteligencí v rámci svých příslušných mandátů a odpovědí. Mezi tyto orgány a subjekty patří orgány pro ochranu osobních údajů. Ti, kteří AI používají, si však nejsou vždy jisti, které orgány jsou odpovědné za dohled nad systémy AI.

V souladu se zavedenými mezinárodními normami v oblasti lidských práv – například s článkem 1 Evropské úmluvy o lidských právech (EÚLP) a článkem 51 Listiny – jsou státy povinny zajistit lidská práva a svobody. Aby státy mohly účinně dodržovat předpisy, musí mimo jiné zavést účinné mechanismy monitorování a prosazování práva. To platí stejnou měrou i s ohledem na AI.

Na úrovni monitorování poukazují zjištění na důležitou úlohu specializovaných orgánů pro konkrétní odvětví, které jsou v rámci svých mandátů rovněž odpovědné za dohled nad umělou inteligencí. Patří mezi ně například dohled v oblasti bankovníctví nebo orgány zajišťující ochranu osobních údajů. Pro dohled nad umělou inteligencí z hlediska základních práv je potenciálně relevantní řada takových orgánů. Odpovědnost orgánů týkající se dohledu nad umělou inteligencí však zůstává mnohým dotazovaným ze soukromého a veřejného sektoru nejasná.

Používání umělé inteligence ze strany orgánů veřejné správy je někdy kontrolováno v rámci jejich pravidelných auditů. Soukromé společnosti v konkrétních odvětvích mají rovněž specializované orgány dohledu, například v oblasti zdravotnictví nebo finančních služeb. Ty také kontrolují použití AI a souvisejících technologií, například jako součást jejich certifikačních programů. Dotazovaní ze soukromého sektoru uvedli, že by si přáli vznik subjektů, které by dokázaly poskytovat odborné rady o možnostech a zákonnosti možného použití umělé inteligence.

V EU existuje dobře zavedený soubor nezávislých orgánů s mandátem chránit a prosazovat základní

práva. Patří mezi ně orgány pro ochranu osobních údajů, orgány pro rovné zacházení, národní instituce pro lidská práva a instituce veřejného ochránce práv. Výzkum ukazuje, že ti, kteří používají nebo plánují používat umělou inteligenci, již často kontaktovali různé orgány ohledně používání umělé inteligence, například orgány zajišťující ochranu spotřebitele.

Uživatelé umělé inteligence nejčastěji kontaktovali úřady pro ochranu osobních údajů, aby požádali o pokyny, radu nebo schválení týkající se zpracování osobních údajů. Dotázaní odborníci zdůrazňují význam úřadů pro ochranu osobních údajů z hlediska dohledu nad systémy AI v záležitostech používání osobních údajů. Rovněž však berou na vědomí, že úřady pro ochranu osobních údajů mají pro tento úkol nedostatečné zdroje a postrádají konkrétní odborné znalosti z oblasti AI.

Odborníci, včetně těch, kteří pracují pro orgány dozoru, jako jsou orgány pro rovné zacházení a úřady pro ochranu osobních údajů, souhlasí s tím, že je třeba zlepšit odborné znalosti stávajících orgánů dozoru, aby mohly účinně dohlížet na otázky spojené s umělou inteligencí. To může být podle odborníků náročné, neboť zdroje těchto orgánů jsou již tak dosti vyčerpány. Odborníci rovněž zdůraznili důležitou roli příslušných organizací občanské společnosti specializovaných na oblast technologií, digitálních práv a algoritmů. Tyto organizace mohou zvýšit odpovědnost při používání systémů AI.

ZÁKAZ DISKRIMINACE, OCHRANA ÚDAJŮ A PŘÍSTUP KE SPRAVEDLNOSTI: TŘI HORIZONTÁLNÍ TÉMATA

Výzkum ukazuje, že používání AI ovlivňuje různá základní práva. Kromě souvisejících specifických aspektů, které do různé míry ovlivňují různá práva, patří mezi témata spojená se základními právy, která se opakovaně objevila ve výzkumu jako ta, která se vztahují na většinu případů použití AI, následující: nutnost zajistit nediskriminační používání AI (právo nebýt diskriminován); požadavek na zákonné zpracování údajů (právo na ochranu osobních údajů); a možnost stěžovat si na rozhodnutí založená na použití AI a domáhat se nápravy (právo na účinnou právní ochranu a na spravedlivý proces).

Dvěma hlavními základními právy zdůrazňovanými v rozhovorech jsou ochrana údajů a nediskriminace. Kromě toho byly opakovaně zmiňovány účinné způsoby stížností na používání AI spojené s právem na spravedlivý proces a účinnou právní ochranu. Následující tři stanoviska FRA, která odrážejí tato zjištění, by měla být brána v potaz společně s ostatními stanovisky, která požadují komplexnější uznání a reakci na celou škálu základních práv ovlivněných umělou inteligencí.

STANOVISKO AGENTURY FRA Č. 4

Členské státy EU by měly zvážit poskytnutí podpory podnikům a veřejné správě, aby při používání systémů umělé inteligence vyhodnocovaly jakékoli potenciálně diskriminační výsledky.

Evropská komise a členské státy by měly zvážit poskytnutí financování cíleného výzkumu potenciálně diskriminačních dopadů používání umělé inteligence a algoritmů. Tomuto výzkumu by prospělo přizpůsobení zavedených metodik výzkumu ze sociálních věd, které se používají k identifikaci potenciální diskriminace v různých oblastech – od nábory zaměstnanců až po profilování zákazníků.

Na základě výsledků tohoto výzkumu by měly být vyvinuty pokyny a nástroje ke zjišťování možných diskriminačních výsledků, které by byly určeny jako podpora osobám využívajícím umělou inteligenci.

Specifická ochranná opatření k zajištění nediskriminace při používání umělé inteligence

Dotazovaní se jen zřídka zmiňovali o provedení podrobného posouzení potenciální diskriminace při používání AI. To naznačuje nedostatek podrobných hodnocení diskriminace v oblasti automatizovaného rozhodování.

Povinnost dodržovat zásadu zákazu diskriminace je zakotvena v článku 2 Smlouvy o EU, v článku 10 SFEU (vyžadující, aby Unie bojovala proti diskriminaci z mnoha důvodů), a v článcích 20 a 21 Listiny (rovnost před zákonem a zákaz diskriminace z nejrůznějších důvodů). Konkrétnější a podrobnější ustanovení v několika směrnících EU rovněž zakotvují tuto zásadu s různými se rozsahem použití.

Automatizace a používání umělé inteligence mohou výrazně zvýšit efektivitu služeb a posunout některé úkoly na úroveň, kterých by lidé samotní nebyli schopni dosáhnout. Je však nutné zajistit, aby služby a rozhodnutí založené na AI nebyly diskriminační.

Evropská komise si to uvědomila a nedávno zdůraznila potřebu dalších právních předpisů na zajištění nediskriminace při používání umělé inteligence v **Akčním plánu EU proti rasismu na období 2020–2025**.

Většina dotazovaných si je v zásadě vědoma, že by k diskriminaci mohlo dojít. Přesto tuto otázku sami zmiňují jen zřídka. Jen málokdo věří, že by jejich systémy mohly být skutečně diskriminační.

Dotazovaní také jen výjimečně zmiňovali podrobná hodnocení potenciální diskriminace, což poukazuje na nedostatek provádění těchto hodnocení.

Obecně rozšířeným názorem je, že vynechání informací o chráněných atributech, jako je pohlaví, věk nebo etnický původ, může zaručit, že systém AI nebude nikoho diskriminovat. To však nemusí být nutně pravda. Informace potenciálně naznačující chráněné atributy (zástupné ukazatele), které lze často najít v souborech dat, by mohly vést k diskriminaci.

V určitých případech lze systémy AI také použít k testování a detekci diskriminačního chování, které lze zakódovat do datových sad. Jen velmi málo respondentů však zmínilo možnost shromažďovat takové informace o znevýhodněných skupinách za účelem zjištění potenciální diskriminace. Při absenci podrobné analýzy potenciální diskriminace při reálném používání systémů AI také neexistuje téměř žádná diskuse a analýza potenciálního pozitivního účinku používání algoritmů k spravedlivějšímu rozhodování. Nikdo z respondentů pracujících na AI navíc nezmínil použití AI k detekci možné diskriminace jako pozitivní výsledek v tom smyslu, že by bylo možné diskriminaci lépe detekovat díky analýze dat z hlediska potenciálních diskriminačních tendencí.

Vzhledem k tomu, že odhalování potenciální diskriminace pomocí AI a algoritmů je i nadále náročné a dotazování se této problematice věnovali jen povrchně, jsou k řešení této situace zapotřebí různá opatření. Mezi tato opatření náleží požadavek zohlednit při vyhodnocování používání AI problémy spojené s diskriminací, jakož i investice do dalších studií potenciální diskriminace využívající rozmanitou metodiku.

To by mohlo zahrnovat například testování diskriminace. Metodiky by mohly vycházet z podobných zavedených metodik pro testování zaujatosti v každodenním životě, například v souvislosti s žádostmi o zaměstnání, kde je jméno uchazeče změněno tak, aby (nepřímo) identifikovalo etnický původ. Ve vztahu k aplikacím AI by takové testy mohly zahrnovat možné vytvoření falešných profilů pro on-line nástroje, které se liší pouze z hlediska chráněných atributů. Tímto způsobem lze zkontrolovat výsledky z ohledem na potenciální diskriminaci. Výzkum by také mohl těžit z pokročilých statistických analýz ke zjištění rozdílů v souborech údajů týkajících se chráněných skupin, a mohlo by tedy být možné jej použít jako základ pro zkoumání potenciální diskriminace.

V neposlední řadě některé rozhovory v rámci výzkumu poukázaly na fakt, že výsledky složitých algoritmů strojového učení je často velmi obtížné pochopit a vysvětlit. Další výzkum k lepšímu porozumění těmto výsledkům a jejich vysvětlení (tzv. „vysvětlitelná AI“) tedy může také pomoci lépe odhalit diskriminaci při používání AI.

STANOVISKO AGENTURY FRA Č. 5

Evropský sbor pro ochranu osobních údajů (EDPB) a evropský inspektor ochrany údajů (EIOÚ) by měli zvážit poskytnutí dalších pokynů a podpory k účinnému provádění ustanovení nařízení GDPR, která se přímo vztahují na používání AI k ochraně základních práv, zejména pokud jde o význam osobních údajů a jejich použití v AI, včetně tréninkových datových sad AI.

Existuje vysoká míra nejistoty ohledně významu automatizovaného rozhodování a práva na kontrolu lidským posuzovatelem v souvislosti s používáním umělé inteligence a automatizovaného rozhodování. Evropský sbor pro ochranu osobních údajů a evropský inspektor ochrany údajů by tedy měli zvážit další objasnění pojmů „automatizované rozhodování“ a „lidský posuzovatel“ při jejich použití v právních předpisech EU.

Vnitrostátní orgány pro ochranu osobních údajů by navíc měly poskytnout praktické pokyny, jak se ustanovení o ochraně údajů vztahují na používání umělé inteligence. Tyto pokyny by mohly zahrnovat doporučení a kontrolní seznamy založené na konkrétních případech použití umělé inteligence, které by podporovaly dodržování ustanovení o ochraně osobních údajů.

Další pokyny k ochraně osobních údajů

Je zapotřebí lepší objasnění oblasti působnosti a významu právních ustanovení týkajících se automatizovaného rozhodování.

Při vývoji a používání umělé inteligence je ochrana osobních údajů zcela zásadní. Čl. 8 odst. 1 Listiny a čl. 16 odst. 1 SFEU stanoví, že každý má právo na ochranu svých osobních údajů. Obecné nařízení o ochraně osobních údajů (GDPR) a směrnice o prosazování práva (směrnice (EU) 2016/680) toto právo dále rozvíjí a zahrnují mnoho ustanovení vztahujících se na používání AI.

Dotazovaní uvedli, že většina AI systémů, které používají, využívá osobní údaje, což znamená, že ochrana osobních údajů je ovlivněna mnoha různými způsoby. Několik aplikací – podle dotazovaných – však nepoužívá osobní údaje nebo používá pouze anonymizované údaje, a proto by se na ně právní předpisy o ochraně údajů nevztahovaly. Pokud jsou osobní údaje používány, platí všechny zásady a ustanovení týkající se ochrany osobních údajů.

Tato zpráva poukazuje na důležitou otázku spojenou s ochranou údajů, která je relevantní i pro další základní práva v souvislosti s automatizovaným rozhodováním. Podle průzkumu Eurobarometr pouze 40 % Evropanů ví, že má možnost spolurozhodování v případě automatizovaných rozhodnutí. Povědomí o tomto právu je podstatně vyšší u osob pracujících s AI – většina dotazovaných na tuto otázku poukázala. Mnoho re-

spondentů, včetně odborníků, však tvrdilo, že je nutné lépe objasnit oblast působnosti a význam právních ustanovení o automatizovaném rozhodování.

V oblasti sociálních dávek respondenti zmínili pouze jeden příklad plně automatizovaného rozhodování založeného na pravidlech. Všechny ostatní zmíněné aplikace jsou kontrolovány lidmi. Dotazovaní ve veřejné správě zdůraznili význam lidského posuzovatele jakýchkoli rozhodnutí. Zřídka však popsali, co takové posouzení lidským posuzovatelem ve skutečnosti obnáší a jak byly při kontrole výstupů ze systémů AI použity další informace.

Zatímco dotazovaní se neshodnou na tom, zda je stávající legislativa dostatečná, mnozí požadovali konkrétnější výklad stávajících pravidel ochrany osobních údajů s ohledem na automatizované rozhodování, jak je zakotveno v článku 22 nařízení GDPR.

Efektivní přístup ke spravedlnosti v případech týkajících se rozhodnutí založených na umělé inteligenci

Aby lidé mohli účinně napadnout rozhodnutí založená na používání umělé inteligence, musí vědět, že byla umělá inteligence použita a jak a kde si mohou stěžovat. Organizace využívající AI musí být schopny vysvětlit svůj systém AI a rozhodnutí založená na AI.

Přístup ke spravedlnosti je proces i cíl a je zásadní pro jednotlivce usilující o využití dalších procesních a hmotných práv. Zahrnuje řadu základních lidských práv. Patří mezi ně právo na spravedlivý proces a na účinnou právní ochranu podle článků 6 a 13 EÚLP a článku 47 Listiny základních práv EU. Pojetí přístupu ke spravedlnosti tedy zavazuje státy, aby zaručily právo každého jednotlivce obrátit se na soud – nebo za určitých okolností na orgán alternativního řešení sporů – za účelem získání nápravy, pokud se ukáže, že došlo k porušení práv jednotlivce.

V souladu s těmito standardy musí být oběti porušování lidských práv v důsledku vývoje nebo používání systému AI veřejným nebo soukromým subjektem poskytnut přístup k nápravě před vnitrostátním orgánem. V souladu s příslušnou judikaturou podle článku 47 Listiny a článku 13 EÚLP musí být opravný prostředek „efektivní z praktického i právního hlediska“.

Zjištění výzkumu identifikují následující předpoklady nutné k tomu, aby byla náprava efektivní z praktického hlediska v případech zahrnujících systémy umělé inteligence a jejich dopad na základní práva: každý jedinec musí být informován o tom, kdy je umělá inteligence používána, jakož i o tom, jak a kde si stěžovat. Organizace využívající AI musí zajistit, aby byla veřejnost informována o jejich systému AI a rozhodnutích na něm založených.

Ze zjištění vyplývá, že laické vysvětlení systémů AI a jejich rozhodování může být náročné. Práva duševního vlastnictví mohou bránit poskytování podrobných informací o tom, jak algoritmus funguje. Některé systémy AI jsou navíc velmi složité. To ztěžuje poskytování smysluplných informací o způsobu fungování systému a souvisejících rozhodnutích.

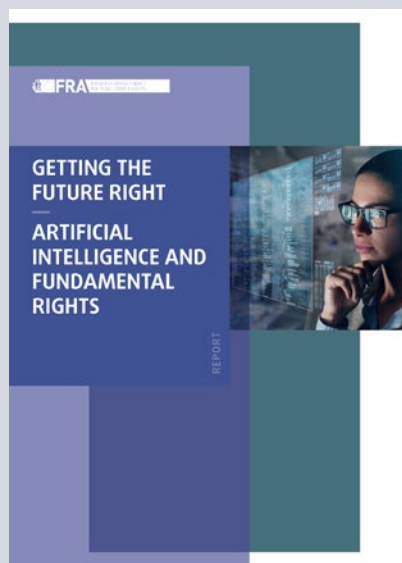
Za účelem vyřešení tohoto problému se některé dotazované společnosti zcela vyhýbají používání složitých metod pro určité typy rozhodování, jelikož by nebyly schopny tato rozhodnutí vysvětlit. Případně používají pro stejný problém jednodušší metody analýzy dat, aby získaly určité znalosti o hlavních faktorech ovlivňujících konkrétní výsledky. Někteří respondenti ze soukromého sektoru poukazovali na úsilí o postupné zlepšování porozumění technologii AI.

STANOVISKO AGENTURY FRA Č. 6

Normotvůrce EU a členské státy by měli zajistit účinný přístup ke spravedlnosti pro jednotlivce v případech týkajících se rozhodnutí založených na umělé inteligenci.

Aby se zajistilo, že dostupné opravné prostředky budou opravdu dostupné v praxi, mohli by normotvůrce EU a členské státy zvážit zavedení zákonné povinnosti pro veřejnou správu a soukromé společnosti využívající systémy AI poskytovat osobám usilujícím o nápravu informace o fungování jejich systémů AI. To zahrnuje informace o tom, jak tyto systémy AI dospívají k automatizovaným rozhodnutím. Tato povinnost by pomohla dosáhnout rovnosti výchozích podmínek v případech, kdy se jednotlivci domáhají spravedlnosti. To by rovněž podpořilo účinnost externího monitorování a dohledu nad systémy AI z pohledu lidských práv (viz stanovisko FRA č. 3).

Vzhledem k obtížnosti vysvětlování složitých systémů umělé inteligence by měla EU společně s členskými státy zvážit vypracování pokynů na podporu úsilí o transparentnost v této oblasti. Čerpat by se přitom mělo z odborných znalostí vnitrostátních orgánů pro lidská práva a organizací občanské společnosti činných v této oblasti.

Toto shrnutí představuje hlavní zjištění ze zprávy agentury FRA nazvané *Správně zvládnutá budoucnost – Umělá inteligence a základní práva*. Hlavní zpráva je k dispozici na [internetových stránkách agentury FRA](#).

PROMOTING AND PROTECTING YOUR FUNDAMENTAL RIGHTS ACROSS THE EU

Zpráva agentury FRA o umělé inteligenci a základních právech uvádí konkrétní příklady toho, jak společnosti a orgány veřejné správy v EU používají nebo se pokoušejí používat umělou inteligenci. Zpráva se zaměřuje na čtyři klíčové oblasti – společenský přínos, prediktivní policejní práci, zdravotní služby a cílenou reklamu. Zpráva pojednává o možných důsledcích pro základní práva a analyzuje, jak jsou tato práva zohledněna při používání nebo vývoji aplikací AI.

Toto shrnutí předkládá hlavní poznatky zprávy. Ty mohou sloužit jako podpůrné informace pro úsilí tvůrců politik na úrovni EU i jednotlivých států v oblasti regulace používání nástrojů umělé inteligence v souladu s lidskými a základními právy.

FRA – AGENTURA EVROPSKÉ UNIE PRO ZÁKLADNÍ PRÁVA
Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Vídeň – Rakousko
Tel. +43 158030-0 – Fax +43 158030-699

fra.europa.eu

[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
twitter.com/EURightsAgency
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)

Úřad pro publikace
Evropské unie